

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מבון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה שבתון

שביתה שבשבתה

ע"פ הספר לב אהרן על חומש שמות מהגאון רבי אהרן זואלקין זצ"ל, יצא לאור ע"י בני יבולחט"א הבה"ח שלמה זואלקין נ"י

עלה חבורה

חבורה בקרבן פסח ובתורה ע"פ שיעורי חומש של הג"ר יעקב נעקריץ שליט"א שנדפסו בקובץ להבת אש

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון וגו' (שמות לה, ב)

כתב בספר תוספת ברכה, ששמונה פעמים נאמר בתורה אזהרות לשביתה בשבת, ואלו הן: בפרשת בשלח (שמות טז, כו), בפרשת יתרו (כ, ט-י), בפרשת משפטים (כג, יב), בפרשת כי תשא (לא, טו), עוד שם (לד, כא), בפרשת ויקהל (לה, ב), בפרשת אמור (ויקרא כג, ג), ובפרשת ואתחנן (דברים ה, יג-יד). ויש שינוי לשונות בין הפסוקים.

הנה, לכי תידוק תמצא בלשונות אלו הערה נפלאה, כי במקומות שתלה הכתוב מלאכת [או עבודת] ימי השבוע בלשון נוכח, בהסבה על האדם, 'תעשה', 'תעבוד' - בא אחריהם התואר של יום השביעי בלשון 'שבת' לבד, או בלשון 'תשבות'. ובמקומות שמבטא הכתוב את המלאכה בימי השבוע בלשון נפעל, 'יעשה', 'תעשה', שהמובן ממנו שתהא המלאכה עשויה באיזה אופן שהוא, אם על ידך שלך או על ידי זולתך בא כחך - בא אחריהם התואר של יום השביעי בשם 'שבת שבתון'.

והנה, ההבדל שבין הלשונות 'שבת' ו'שבת שבתון' פשוט וקל להבין, כי שם 'שבת' לבד יונח על עצם ההפסקה ממלאכה שבימי השבוע. ולא כן הלשון 'שבת שבתון', זה הלשון מורה על מעלה יתירה שבשבתה, והוא כמו ערך הלשון 'שביתה שבשבתה', והיינו, שלא די שביתה והפסקה ממלאכה בלבד, כי אם דרוש כמו לענווד עטרה ליום זה, לענגו, לכבדו, לרוממו במעלה אצילות, במניעת דיבור בעניני חול ולהשתקע ברעיוני קודש וכדומה, וכלשון הכתוב (ישעיהו נח, יג) 'וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכוונד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודברך דברך אז תתענג על ה'".

ולפי כל זה קרוב לומר, כי בשינוי לשונות אלה בתורה, כמו שצינינו, צפון ונרמז רמז נפלא. כי לפי האגדה במסכת ברכות (לה, ב), בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי אחרים, שנאמר [בנחמת העתיד] (ישעיה, סא ה), 'ורעו זרים צאנכם, ובני נכר אכריכם וכורמיכם'. ובזמן שאין עושין רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי עצמן.

והנה לפי זה, בזמן שמלאכתם בשבת ימי המעשה נעשית על ידי עצמם, אז, כמובן, נחשב להם יום השביעי ל'שבת', כלומר, לשביתה ממלאכתם בימי השבוע. אבל בעת שמלאכתם נעשית על ידי אחרים גם במשך ימי השבוע, והם עצמן שובתים בהם, ואם כן, אי אפשר לכוונת להם את יום השביעי בשם 'שבת' לבד, אחרי שגם בימי השבוע הם שובתים, ולכן נקרא אצלם יום השביעי 'שבת שבתון', כלומר, שביתה שבשבתה, שביתה יתירה, כמו שבארנו ממעלה יתירה בשבת.

ועל פי זה, כל הלשונות שהעתיקנו בתחלת המאמר כולם מדויקים בדיוק נמרץ, כי במקום דכתיב 'תעשה' או 'תעבוד', בנוכח - אתה בעצמך, כתיב אחרי יום השביעי 'שבת'. ובמקום דכתיב 'יעשה', 'תעשה', בנפעל, דמשמע על ידי אחרים, כתיב אחרי וביום השביעי 'שבת שבתון'. והענין מבואר. ע"כ דבריו של התוספת ברכה.

בעל 'תוספת ברכה' ותורה תמימה

דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שוה לבית אבת וגו' (שמות יב, ג-ד)

בפסוקים אלו שב'פרשת החודש', מצינו ענין מיוחד בקרבן פסח - שהיא מצוה הנעשית בחבורה. ושמעתי בשם ראש הישיבה הגאון ר' יוסף חיים שניאור קוטלר זצ"ל שאמר, שישביה יש בה מעלה שהיא כמו גדול הדור, ויסד דבריו על מה שפירש הגר"א במשלי (לא, כט) על הפסוק 'רבות בנות עשו חיל ואת עליית על כולנה' וז"ל, שהתורה נקנית במ"ח דברים כמ"ש לעיל, וכל מי שיש לו מדות מן אלו המ"ח יותר יש לו תורה יותר, אבל א"א שיהיה לאדם כל המ"ח, רק שיש לא' איזה מהם ולהב' מדות אחרים עד שבין כולם יהיה כל המ"ח, והתורה כולה אינה נקנית רק ע"י כל המ"ח, וזהו 'רבות בנות' שהם הת"ח 'עשו חיל' שהן המ"ח, ו"את" שהוא כלל התורה כולה 'עליית על כולנה' ע"י כולם, עכ"ל. ומבואר שעל ידי שמצטרפים חבורה של לומדי תורה, מצטרפות כל המעלות של כולם יחד, ונחשב שיש אצלם מ"ח הקנינים של תורה. ולכן בישיבה של בני תורה, אע"פ שכל אחד בפני עצמו אין לו כל המעלות שיש אצל גדול הדור, מ"מ כשמצטרפין כל מעלותיהם יחד יש אצלם מעלת גדול הדור, עכ"ל.

ונראה לפי"ז לפרש מה שנאמר כאן בפסוק 'ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו', ע"פ מה שנתעוררתי ממעשה ששמעתי ששאלו להגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל כמה פעמים בתורה מוזכר 'משה' רבינו, והשיב איזה סכום, וכששאלו לו הרי כשמחפשים במחשב נמצא שיש עוד ב' פעמים, השיב 'ואם ימעט הבית מהיות משה, שמוט כל בעל משה ידו', והיינו שאותן ה' פעמים הם רק אותיות משה ולא מיירי על משה רבינו.

והיה נראה לומר על דרך הצחות, שגם בפסוק 'ואם ימעט הבית מהיות משה' יש רמז על משה רבינו, ויתפרש הפסוק כך, 'ואם ימעט הבית מהיות משה' - שלא תהיה מעלת 'גדול הדור' כמשה רבינו (לשון רש"י בסוכה לט, א 'משה, גדול הדור'), אז 'ולקח הוא ושכניו הקרוב' - שיצטרפו יחד בחבורה ואז ע"י כולם ישיגו מעלת משה שהיה גדול הדור, וכדברי הראש ישיבה הג"ר שניאור זצ"ל שע"י שמצטרפים חבורה יחד זוכים למעלת גדול הדור.

מורנו הגרי"ח ש'קוטלר זצ"ל עם הגר"ש מילר שליט"א והגר"צ ר' נתן וכתפולג זצ"ל

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א	
ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת	ערב שבת	ליל שבת
1:36	הדלקת נרות	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	ג' כוכבים קטנים רצופים	7:47	7:47
4:05	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	סו"ז תפילה מג"א וגר"א	ע"ב דקות	8:19	7:05
5:51/6:16	מזל מאדים (למאן חדש ליה)	שקיעת החמה	ר"ת לחשבון המעלות אכטיל	8:28/8:37	7:05-8:05 (7:57-7:57 י"א)

מודל חודש ניסן: ליל ד' (דינסטאג ביינאכט) אחר הצות לילה 1:24 AM - 12 חלקים. תחילת זמן קידוש לבנה (ג' ימים מעל): מוצאי שבת. פיוטים: בהרבה מקומות אומרים פיוט למוסף (אף לאלו שאין אומרים בשחרית). אין אומרים אב הרחמים, אבל אומרים צדקתך במנחה.

שנה ג: גליון כד | שב"ק פרשת ויקהל פקודי - החודש ה'תשפ"ג

יישר כחכם על גליונכם הנפלא המלא וגדוש בתוכן מעולה בכל שבוע ושבונו.

בענין קושיית ר"ת מאורליינ"ש הובא בעלה תמימה דל"ל קרא דתמימה הרי יש כאן הלכה למשה מסיני, אפשר לתרץ ע"פ דברי הרא"ש (ב"ק פ"ב סי' ב) גבי צרורות דפשיטא להגמ' דהלכתא אתי לגרועי מתשלומין במקום שראוי להיות חייב, ולא לחייבו במקום שראוי להיות פטור, כדאשכחן בסוכה (ו:); דאתי הלכתא לגרועי לדופן שלישי ולאוקמיה אטפת, הרי דדרך ההלכתא הוא להקל ולגרועי מדין שהיה ראוי להיות בלא ההלכתא. והכא נמי י"ל דלכך כתב רחמנא תמימה דמשמע דאפילו שער שחור אחד פוסל, ואתי ההלכתא להכשיר שער אחד, אבל לולא תמימה היה אתי ההלכתא להחמיר וזה אין דרך ההלכתא. ובאמת יש להק' קושיית ר"ת מאורליינ"ש אסוכה גופא, אמאי צריך בסכת בסכת כיון דיש הלכתא אדפנות, אלא מוכח כדאמרנו, דרק אחר שראוי הדין להיות דבעינן ג' דפנות שלמות אתי ההלכתא לגרועי לדופן שלישי.

בענין מה שהביא ר' שמואל זאב זשוראוועל שליט"א בשם הגר"מ מיכל זילבר שליט"א דהגר"א היה ה"מתן תורה" האחרון - לענ"ד נראה, שרבינו הגדול הגר"א לא בא לחדש נתיב או דרך חדשה. אלא עמל וחיידש הרבה חידושים בתורה, אבל אין זה חלוק מכל רבותינו נ"ע שלא חידשו תורה חדשה אלא חידשו בתוך התורה. ולענ"ד לא היה נוחא ליה לרבינו הגר"א לכנותו כ"מתן תורה". ונראה דמפני התנגדותו לחסידות [שהחסידות אכן היתה דרך חדשה ועליה ראו התיאור של מתן תורה], אלו שלא הלכו בדרך החסידות נאמר עליהם שהלכו בדרך הגר"א, ומזה נולד ההשקפה בעיני ההמון שהגר"א הוריד לארץ איזה דרך חדשה, אבל לענ"ד האמת אינו כן.

אברהם כהן

קיום מצוה בהידור אחרי שכבר יצא ידי חובה

רוב תודות למערכת הנכבדה ולעומד בראשה ידידי הר"ר הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א על התענוג שגורם לי בהוצאת העלים' מידי שבת בשבתו.

בגליון פרשת תצוה קראתי הנו"נ בין הגר"א ה"לוי סאלאוויציק שליט"א והגר"ר רייכמן שליט"א באם כבר קרא עשרת בני המן שלא בנשימה אחת, אם מועיל לקרותו פעם שניה כדי לקיים הענין של נשימה אחת.

כשביקרתי בפורים את הדומ"ץ דכולל כנסת ישראל שבסטאטען איילנד - הגאון ר' ישראל סולומון שליט"א ששימש את הגר"א ה"לוי כמה שנים, הצעתי הענין בפניו, ואמר לי שפעם נו"נ עם הגר"א על מה שהיחיד קורא הפסוק האחרון של המגילה - שהרי בקריאתו יוצא יד"ח קריאת מגילה ונמצא שהוא מפסיד המעלה של קריאה בציבור (ראיתי בגליון פרשת כי תשא שהעירו בה). אכן אמר לי הרב הנ"ל שראה באיזה ספר שהגר"א"ל שטיינמן זצ"ל אמר שבאמת צריך היחיד לכוון שלא לצאת יד"ח בקריאת פסוק האחרון במגילה.

יעיר אילטל, סטאלן אילנד

לפני תש"ת ותר"ת לפי שיטת ר"ת שיוצאים בדיעבד בתשר"ת לחוד, אם כן לדברי הגר"ח אין מקום לתקוע שוב תש"ת ותר"ת והו"ל לתקוע תשר"ת באחרונה. והשיב לו לחלק בין הידור שא"א לחזור עליו, להיכא שיצא רק בדיעבד שאז שייך לשוב ולעשות לכתחילה [א"ה והוא כדברי הר"ר שמעון שרייבער בגליון פרשת כי תשא], והביא ראיה לזה מדין ספק כרך שקורא בי"ד ובט"ו אף שיצא בדיעבד בקריאת י"ד, עכ"ד ראש הישיבה שליט"א בקונטרס הנ"ל. ודבריו לכאורה סותרים המעשה שהביא הר"ר הלל שמעון, שהרי שם מוכח לכאורה שנקט שבכל אופן אי אפשר לתקן אפילו בשיצא רק בדיעבד. ואולי יש לחלק בזה.

ב"ח ב"ד א"ש א"ש

ראיתי בספר החשוב זכרון צבי יהודה (יצא לאור ע"י מכון עלה זית) בשם הגר"א ה"לוי שליט"א, דכל דברי הגר"ח לא שייכי רק לענין הידור אבל היכא שלא קיים המצוה רק בדיעבד אפשר לחזור ולעשותו. וזה מכבר ראיתי כתוב (כמדומה מהגר"ר חיים איירנס) שגם הגר"ר חיים שלמה לייבאוויץ זצ"ל השיב על דרך הנ"ל, הרי שני נביאים נתבאו בסגנון אחד [והגר"ר רפאל רייכמן שליט"א אמר שאינו מבין החילוק, ולענ"ד מובן היטב].

ועפ"י הדברים האלו אמרתי מכבר, בענינא דיומא, ליישב קושיית מו"ח הגר"ר ישראל חיים פראגער משגיח דנאוואמינסק זצ"ל, מדברי התוס' פסחים (קטו. ד"ה אלא אמר רב אשי) שכתבו דגם אליבא דהלל בדיעבד יוצא מצות מרור בלי כריכה רק דלכתחילה יש לכרוך, והקשה מו"ח זצ"ל דאי"כ לדידן שאנו אוכלין תחילה מצה ומרור מאי מהני כלל לכרוך והלא כבר יצאנו יד"ח בדיעבד ע"י המצה ומרור בנפרד, וכעין שאמר הגר"ח לענין ארתוג [והוא רצה לתרץ דכל מה שכתבו התוס' דיוצא בדיעבד בלי כריכה הוא רק בזמן הבית ולא בזמן הזה, ואכמ"ל]. ולהג"ל א"ש מאוד דשם הוא ענין של לכתחילה ולא הידור.

ובעיקר הקושיא בהא דתשר"ת כבר הקשה כן התרומת הדשן הובא בלקט יושר (עמ' 130) עיי"ש, וע"ע בספר שיח השדה להגאון מקוזיגלוב זצ"ל (שער ברכות ה' סימן ה') שהאר"י בכל הענין.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה,

מלך ב"ד א"ש

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: אשרינו שזכינו להיות מעורר פלפולא דאורייתא שיצא מתוך פירסום ד"ת, והיא מטרתנו בגליון זה!

רציתי רק להוסיף דבר אחד ששמעתי מאיש נאמן בבית בריסק, שפעם אחת קרא הגאון רבי אפרים זלזניק זצ"ל את המגילה לפני הגר"ר ובני הישיבה, ולאחר כמה נסיונות שלא הצליח לאמר עשרת בני המן בנשימה אחת ניגש הרב זעליג וויינברג וקרא אותם בנשימה אחת עבור הציבור. והוסיף שפעם אחת אמר הגאון רבי מנדל אטיק זצ"ל בשם הגר"ר, שאע"פ שמשקנת הפוסקים היא שאמירתן בנשימה אחת אינה מעכבת, מכל מקום ברמב"ם הובא דינא דגמרא לאמרן בנשימה אחת ולא הוזכר שאינה מעכבת, עכ"ד. ואולי מזה הטעם החמירו כל כך. וכבר הביא הרב אבא סויאטיצקי בגליון כי תשא עוד פנים לזה מדברי רבותינו הראשונים.

קראתי בעונג בגליון פרשת תצוה את מאמרו המתוק מדבש של ידידי הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א הנכתב בטוב טעם ודעת, ורצוני להוסיף עוד נידון שלכאור תלוי באשלי רברבי. ע"י שלמי תודה (להגר"ר שלום בן ציון פלמן זצ"ל) עניני פורים סי' ד' שהעיר על מנהג העולם שנוהגין בקריאת פרשת זכור שקורין מתחילה "תמחה את זכר עמלק" בצירי ומסיימים כל הפסוק, ואח"כ חוזרין וקורין את כל הפסוק כולו שנית ואומרים "זכר עמלק" בסגול, וכתב בשם מרן הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל דיותר נכון שלא לסיים הפסוק, שהרי מסתבר דהנידון אם לקרוא "זכר" בצירי או בסגול הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד בכל ענין יצא, וא"כ אם יסיים הפסוק כבר קיים המצוה ואין תועלת לקרוא שוב. אכן בהמשך דבריו רצה ליישב מנהג העולם, דאמדינן שדעת הקורא והשומעים לצאת באופן היותר מועיל, ואם הקריאה הראשונה אינה כתיקונה אין דעתם לצאת בקריאה זו, עכ"ד.

יישר כחכם על הגליון,

י"ח קמנצ'ק

הגאון רבי מנדל אטיק זצ"ל ומאחוריו הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל

לכבוד המערכת,

בענין מש"כ הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בשם הגר"א ה"לוי סאלאוויציק שליט"א שכל זמן שלא גמרו את קריאת המגילה עדיין אפשר לחזור ולקרות באופן היותר לכתחילה, נראה שהדברים מפורשים בברכי יוסף (סימן תרצ בשו"י ברכה ס"ק א) שכתב שאע"פ שקרא מתנמנם יצא, מכל מקום כל זמן שלא גמר את הקריאה חוזר וקורא אותם הפסוקים "דעדיין לא סיים קריאתו". ומבואר שכל זמן שלא סיים הקריאה יכול לתקן מה שקרא באופן שאינו לכתחילה.

ומשמע מכאן שלא כדברי הרב שמעון שרייבער שבאופן שיצא בדיעבד אפשר לחזור ולתקן אף לאחר שגמר, שאם כן למה הוצרך הברכי יוסף להא' דעדיין לא סיים קריאתו. ויש לפלפל בזה. ובענין ד' פסוקים שקוראים הקהל עיין בהליכות שלמה (פרק יט אות ד) שלכתחילה יכוון בפירוש שלא לצאת. ולפי מש"כ הבגדי ישע שבפסוק אחרון אינו יוצא בדיעבד מעיקרא לק"מ, אלא שהביאור הלכה (סימן תרצ ס"ג) השיג עליו.

אברהם רובין

בענין המו"מ בין הר"ר רפאל רייכמן שליט"א ומו"ר הגר"א שליט"א שהביא ידידי הר"ר הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בגליון לפרשת תצוה, היה לי איזה הרהורי דברים.

ועוד יש לי להעיר מדברי הר"ר משה שרייבער, שמקור דבריו מקונטרס זכרון צבי יהודה, ושם כתב ששאל את ראש ישיבת בריסק שליט"א למה תוקעין תשר"ת

שמעתי קול מלחמה במחנה, במלחמתה של תורה, ראה קראתי בשם רב בצלאל סאכאטשעווסקי שליט"א במאמרו הנדפס בעלים פרשת יתרו, שפקפק על דברי וסתר הבנין אשר בניתי (בעלים פרשת ויצא) אודות התייחסות רש"י הקדוש למעשי האבות. על זה כבר מלתי אמורה ואיני רוצה לחזור על הישנות. אבל עתה באתי על מה שהעמיד יסוד גדול בדרכו של רש"י על התורה, שאין מטרתו אלא לפרש את המקראות כפשוטן, ואינו מעתיק אלא דברי המדרשים רק לסלק הקושיה הגלויה העומדין נגד הקורא המבחין של המקרא. ודוק ותשכח שלא הביא רש"י דברי חז"ל או המדרש רק מה שנוגע לפשוטו של מקרא עכתו"ד.

במדרש לפרש מדה כנגד מדה, וכאן לא הביא רש"י הפירוש הפשוט ע"פ המדרש, וגם אין שום רמז בפסוק שנצטרך לזה. ותירץ רש"י: "שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו". ונראה שזה ללמד יסוד שהקב"ה חס אף על רשעי ישראל מפני חילול ה' למה יאמרו הגוים.

ו) ללמוד ק"ו לעשות שלום ושלא לבזות זולתו: בסוף פרשת יתרו (כ, כב) הביא רש"י דבר אגדה ללמד אותנו מידות טובות מהמזבח: "ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות ע"י שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו עאכ"ו שלא תבואהו פורענות". וכן בפסוק כג: "והרי דברים ק"ו, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חברך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו עאכ"ו".

ז) שכר ועונש: בסוף פרשת ויקרא (ה, יז) האריך רש"י בענין זה: "אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים צא ולמד מאדם הראשון שלא נצטווה אלא על מצות לא תעשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו וכו', מדה טובה המרובה, היושב לו מן הפיגולין והנותרות והמתענה ביוה"כ, עאכ"ו שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות".

ח) המשתתף לעוברי עבירה או לעושי מצוה: עוד שם: "רבי עקיבא אומר ע"פ ב' עדים או ג' עדים וגו' אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו לענין עונש והזמה, אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה".

ט) חיבת הקב"ה אל כלל ישראל: ברש"י בהעלותך (ח, יט) הביא מבר"א אף שלא שייך כלל לפרש הפסוק, שחמשה פעמים נאמר "בני ישראל" במקרא זה, להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה. כנודע רש"י חוזר הרבה פעמים על ענין חיבת הקב"ה לישראל אע"פ שמנאן וכו', ראה בריש ספר שמות ובמדבר.

י) ללמוד מוסר מאחרים: ברש"י ריש פרשת שלח (יג, ב): "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר". והלא אין כאן קושיא בעצם, כי פרשת המרגלים אירעה מיד אחר מעשה דמרים (ראה תענית כט, א). ולמה לא הקשה רש"י בעוד מקומות כגון למה נסמכה חוקת לסוף פרשת קרח [וכדרך בעל הטורים שביאר תמיד סמיכות הפרשיות]. ורק היכא דכתיב אחר הדברים האלה או שנכתבה הפרשה שלא כסדר רש"י שואל על הסמיכות. ונראה שכאן בא רש"י ללמדנו לקח טוב אף שלא היה צורך לפרש כן בפשוטו של מקרא.

כמו כן רבו המקומות שהאריך רש"י באגדה ללמד יסוד חשוב - כגון בפרשת וירא (כא, יז) ברשעת הישמעאלים שהמיתו את ישראל בגלות, ובפרשת משפטים (כא, כג) משל הקדמוני ללמד ענין אית דין ואית דיין, ועוד במשפטים (כא, לז) ללמד גדול כח של מלאכה ושל בושא לענין מה שמשלם חמשה בקר תחת השור, ונלאיתי לכתובם.

והנה אף שנכון הדבר כי דרכו של רש"י ע"פ רוב לפרש פשוטו של מקרא, מכל מקום בודאי בהרבה מקומות דרכו של רבן של ישראל לחנך אותנו ביסודות הדת מדברי חז"ל ופעמים באריכות לשון אף שלא היה המקרא חסר כלל, ודלא כאבן עזרא ורשב"ם ועוד שדרכם אך ורק לפרש המקראות. להלן רשימה של עשרה מקומות שרש"י מפרש דבר שאינו פירוש הפסוק כלל, רק ללמד יסוד כנ"ל. והארכת בריבוי דוגמאות, כי אף אם נדחה כמה מהם עדיין הבנין במקומו עומד:

א) ירושת ארץ ישראל: בפתח דבריו יאיר (בראשית א, א): "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם אלא פתח בבראשית שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא; הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו וכו'". ותמוה לפי הכתוב שרש"י התחיל פירושו בדבר שאינו עיקר כוונתו בפירושו.

ב) הקב"ה יודע העתידות: בסוף פרשת בראשית (ו, ו) הוסיף רש"י על הפסוק וינחם ה': "וזה כתבתי לתשובת המינים, אפיקורוס אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה א"ל אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו וכו', אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אבלא אבלא, אמר לו כך מעשה הקב"ה אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן".

ג) גודל המחלוקת: רש"י בפרשת נח (יא, ט) מקשה בדרך 'אגב' לא לפרש המקרא: "וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה וכו' אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, למדת ששנאו המחלוקת וגדול השלום". דבר זה נשנה גם ברש"י פרשת קרח (במדבר טז, כז): "בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות, וב"ד של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים".

ד) טעם גאולת ישראל: רש"י בפרשת בא (יב, ו) נתקשה בטעם שהקב"ה נתן לנו מצות דם פסח ודם מילה קודם יציאת מצרים, והביא דרש: "ר' מתיא בן חרש אומר, הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שישאלו, וכו' ונתן להם שתי מצות, דם פסח ודם מילה". וכמו שאנו אומרים בהגדה של פסח "ואת ערום ועריה ואמר לך בדמייך חי". ואין זה לפרש הפסוקים רק יסוד גדול בגאולתנו.

ה) שלא יראו השונאים במפלת ישראל: ברש"י פרשת בא (י, כב): "ולמה הביא עליהם חשך? מה שלא הקשה רש"י בשום אחד מן המכות, אף שכולם איננייהו

שינויות מי יבין

בגליון בשבוע שעבר הובא מתוך ספר 'פניני שלמה' של הגאון רבי שלמה מילר שליט"א על יופי ונחיצות הצניעות אפילו בדברים שבקדושה. ונכתב שם 'הערה נפלאה' כאילו בשם הגר"ש מילר, שיתכן שבגלל רוב הפרסום במעמדות של סיום הש"ס מצאה מדת הדין מקום לקטרג וכו'. אמנם הדברים לא יצאו מפיו של הגאון שליט"א, אלא כל הנכתב בהערות שוליים בספר הוא מאת המו"ל [כפי שנכתב בפתחת הספר] ולא מהגרש"מ שליט"א.

מלך קפול

תגובת המערכת: אכן שגגה יצאה מתחת ידינו, שלא ידענו שהדברים לא יצאו מפיו של הגר"ש מילר שליט"א, ואמת כדברי המעיר שהנכתב בהערת שוליים אינו מהגרש"מ. אמנם דיברנו עם המחבר, ואמר שהציע דברים אלו לפני הגר"ש מילר שליט"א ונענע לו בראשו. אלא שכמוכן שאין זה דומה להבאה בשמו, ועימנו תלין משוגתנו.

1. The Chazon Ish once expressed surprise at people who are extremely meticulous with regard to even the most remote possibility of *chametz*, to the extent that if anything falls on the floor they discard it immediately, but during the rest of the year, they are not as careful with regard to other prohibitions of non-kosher food – even though there is no chance they will violate a Torah prohibition on Pesach, while most of the concerns throughout the year are on the Torah level! (*Pri Chaim* 178).

2. Rav Shteinman would leave one *kezayis*-sized piece of *chametz*, while the rest of the pieces were smaller. He would leave them in a tightly-closed plastic bag. He was concerned for the view that there is no obligation to check for crumbs less than the size of a *kezayis* (*Haggadah Shel Pesach Ayeles HaShachar*, p. 10).

3. In addition to the usual places that are searched, Rav Shteinman would check the cuffs of pants, above the refrigerator, and his jacket. Although he was not accustomed to placing *chametz* in these places, perhaps others did. (Related by his grandson, Rav Asher Shteinman.)

Following the search, Rav Shteinman made sure to search the electric box in the hallway, as he suspected that someone might have left *chametz* there.

4. On Pesach 5743, Rav Ben Zion Felman zt"l visited Rav Shteinman in his home. In the course of a halachic discussion, Rav Shteinman took a *sefer* off the shelf, whereupon Rav Felman asked him whether he searched his *sefarim* for *chametz* (as it was clear that he had not sold them to a non-Jew). Rav

Shteinman responded that he did not. Rav Felman wondered if this was because Rav Shteinman followed the ruling of the *Mishnah Berurah* (433; *Sha'ar HaTziyon* 33) and not that of the *Chazon Ish* (116:13). Rav Shteinman answered that this was not the reason. Rather, ever since he was a child, he never ate while learning and never opened a *sefer* in middle of a meal. Since there was no concern for the presence of *chametz* in his *sefarim*, there was no obligation to search.

5. In the early years, when Rav Shteinman arrived in Bnei Brak, he would place a partition in front of the *sefarim*.

However, at a later stage he discontinued this practice. (However, in his copy of *Chiddushei Rabbeinu Chaim HaLevi*, he wrote on the inside cover: "Checked for *chametz*, 5731." See *E'eleh BeTamar MiToras Brisk*, p. 55.)

6. When the Chazon Ish ruled that *sefarim* should be searched for *chametz*, it pained him greatly that his own father – Rav Shmaryahu Yosef Karelitz zt"l, the head of the Kosova Beis Din – was not strict about this. Even so, he acted according to his stringency. However, Rav Shmaryahu Yosef adopted the Chazon Ish's stringencies regarding measurements.

7. The *Mishnah Berurah* (431:5) states that if one speaks at the beginning of the search, there is no need to repeat the *brachah* if he has already begun the search. Rav Shteinman pointed out that often people search places where it is not customary to have *chametz* (such as the bedrooms in homes where there are no young children). If there is no obligation to search there, it would appear that speaking immediately following the *brachah* would constitute an interruption. (Rav Shteinman was of the view that the pieces of bread should not be placed in a location where there is no obligation to check for *chametz*.)

Rav Shteinman with Satmar Rebbe zt"l

Shemone Esrai: 17, 18, or 19 brachos

Rav Moshe Boruch Kaufman's article regarding "Es Tzemach Dovid..." assumed that in Eretz Yisrael they had only 17 *brachos* before "V'lamalshinin" (or more accurately, "V'laminim v'lameshumadim...") was added. In fact they had 18, not 17, as the Anshei Knesses HaGedolah had ordained 18 *brachos*.

What happened was that when R' Gamliel added a *brachah* for protection against the "minim," in Eretz Yisrael they chose to COMBINE two *brachos* (for Yerushalayim and for Malchus Bais Dovid) into a single *brachah*, so as to retain a total of 18 *brachos* and not have 19 (as they did in Bavel). The combined *brachah* concluded with "konain ir Dovid u'voneh Yerushalayim." The Kallir *piyutim* reflect this combined text.

This is discussed in greater detail in the *peirush* "Tikkun Tefillah" in *siddur Otzar Hatefillos*. *Shraga Kahana*

Rabbi Kaufman's response: R' Wolf Heidenheim brings in his *Yom Kippur machzor* that on the *pasuk* וקה טוב ונשלמה פרים שפתינו (where we ask Hashem to take the 17 [gematria of "טוב"] *brachos* in lieu of *korbanos*), the *Midrash Bamidbar Rabbah* refers to 17 *brachos* in Shemone Esrai. This count doesn't include the two later additions, אח צמח and ולמלשינים.

The Gemara (*Brachos*) says that the 19th *perek* in *Tehillim* starts יענך ה' ביום צרה. But actually the 20th begins יענך ה' ביום צרה. Rashi (*Megillah* 17b) explains that the first two *kapitlech* (אשרי איש, למה רגשו) were originally counted as one, and only since they were split into two do we have 19 *kapitlech* before יענך, instead of 18. Also, *kapitel* #10 begins למה ה' תעמוד, which may suggest that it too was once one *kapitel* with the following למנצח על מות יענך. In that case there would really be only 17 *kapitlech* before יענך.

